

Публікації

Ірина КОВАЛЬ-ФУЧИЛО,
Роксоляна ЗАЛЕСЬКА

ЛИСТИ МАРКА АЗАДОВСЬКОГО ДО ФІЛАРЕТА КОЛЕССІ

Пропоноване листування видатних фольклористів Марка Костянтиновича Азадовського і Філарета Михайловича Колесси охоплює 1940—1947 роки. Проте відомо, що їхні стосунки мають давнішу історію. Так, ім'я Марка Костянтиновича згадано в листі К. Квітки до Ф. Колесси від 11 липня 1926 р.: «Проф[есор] Іркутського університету Марк Азадовський, найдіяльніший в Рос[ійській] Респ[убліці] дослідник нар[одної] словесності (він видає прегарний етнограф[ічний] часопис «Сибирська живая старина» /.../) писав мені, що послав Вам свою працю «Ленские причитания»; просив мене передати Вам його прозьбу прислати йому, коли можливо, Вашу розправу «Про генезу укр[айнських] дум. Це було вже 1 ½ року тому, з того часу, мабуть, Ви вже забули, чи послали книжку, чи ні. До такого упадку я дійшов, що тільки тепер згадав про це, хоч з Азадовським в найциріших відносинах!» [13, с. 355]. Цього ж року Ф. Колесса відписав К. Квітці: «Я одержав дуже інтересну працю проф[есора] Азадовського «Ленские причитания» і ще в зимі післав йому мою «Генезу у[крайнських] н[ародних] дум» — та дуже дивуюся і жалую, що він моєї посилки не одержав. Будьте ласкаві звідатись: якщо справді так, то я пішлю вдруге» [13, с. 355]. Тобто дружні стосунки пов'язували цих дослідників ще від 1920-х років.

Марк Костянтинович Азадовський (1888—1954) — видатний російський фольклорист, літературознавець і етнограф. 1913 р. закінчив історико-філологічний факультет Петербурзького університету. Викладав у Томському та Іркутському університетах, редактор альманаху «Сибирская живая старина». Від 1930 р. працював у Ленінграді в Інституті історії мистецтв, згодом керував сектором Інституту російської літератури АН СРСР (Пушкінський дім), викладав у Ленінградському університеті (від 1934 року).

Марк Костянтинович заснував кафедру фольклору в Ленінградському університеті, був ініціатором відкриття Відділу фольклору в АН.

У 1948—1949 рр. М.К. Азадовський зазнав переслідувань. Під час «боротьби з космополітизмом» ученого вигнали з університету й Пушкінського дому, відлучили від створеної ним кафедри російського фольклору та занять фольклористикою.

Марк Азадовський — видатний дослідник російських старожилів Сибіру. Провідна тема досліджень усього наукового життя — проблеми

Стаття є коротким вступом у проблематику професійних та особистих контактів російських і західно-українських вчених у період напередодні та відразу ж після радянсько-німецької війни; публікуються текстові документи та коментарі.

Ключові слова: фольклористика, історія фольклору, публікація, листування.

© І. КОВАЛЬ-ФУЧИЛО, Р. ЗАЛЕСЬКА, 2012

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 5 (107), 2012

усної словесності. Чи не найвагомішим результатом багатолітньої праці є його «Істория русской фольклористики» у 2 т. (М., 1958, 1963), яка вийшла друком після смерті автора (основні наукові праці [1—10]).

У листах М.К. Азадовського відображені наукові зацікавлення дослідника народної словесності. Так, він не випадково просить Ф. Колессу надіслати йому казки Гнатюка (лист № 1), адже на той час він був і сам упорядником і співупорядником казкових збірників (Азадовский М. «Сказки Верхнеленского края» (Иркутск, 1925); Азадовский М. «Русская сказка. Избранные мастера», в 2 т. (М.; Л., 1932); «Народные русские сказки А.Н. Афанасьева» (под ред. М.К. Азадовского, Н.П. Андреева, Ю.М. Соколова) (1936, 1938; 1940)), а також готував передмови і записував тексти до нових збірників казок («Сказки Магая» (Е.И. Сороковикова) / записи Л. Элиасова и М. Азадовского (Л., 1940); «Сказки Ф.П. Господарева» (зап. текстов, вступ. ст. и прим. Н.В. Новикова. Общая ред. и предисл. М.К. Азадовского) (Петрозаводск, 1941); «Марийские сказки», т. 1 (Ронгинский р-н. записи, перевод и comment. К.А. Четкарева; под ред. и с предисл. М.К. Азадовского) (Л., 1941)). Західноукраїнська традиція була відома Марку Азадовському, про що свідчить наявність у бібліографії «Марійських казок» збірника Яворського: «Яворский Ю. Памятники галицко-русской народной словесности, Зап. Русск. геогр. общ. по отд. этнографии, т. XXXVII, вып. I, Киев, 1915» [16, с. 314].

Наукові інтереси Азадовського і Колесси збігалися також у сфері вивчення народного епосу, а саме билин, дум, голосінь. Обидва дослідники — автори фундаментальних історій фольклористики.

2010 р. в Науково-дослідному відділі рукописів Російської державної бібліотеки (НИОР РГБ) Ірина Коваль-Фучило віднайшла листи-відповіді Філарета Михайловича російському колезі [14; 15]. Вони зберігаються у фонді Азадовського М.К., картон 63, одиниця зберігання 1, 14 листів, 2 телеграми. Кореспонденція Ф. Колесси свідчить, наскільки обтяжливою була тогочасна його праця, в часі після війни, для вченого у такому поважному віці, змордованого важкою недугою: «Ваше [тобто М.К. Азадовського] письмо дійшло до мене що-

йно 10.II [1940]; та я задержувався з відповідлю в надії, що зможу на час виготовити бодай одну статтю. На жаль показалося, що на це не позволяють тяжкі обов'язки і праці, які наложено на мене і які мушу виконати ще в 1940 р., а саме: курс університетських викладів з українського фольклору, організація Львівського філіалу Фольклорного Інституту Академії Наук і праць за його планом, між іншим — виготовлення значного розділу для підручника «Український фольклор», який видає Академія Наук, організація Державного Етнографічного музею у Львові і т. д. Отже прошу ласкаво вибачити мені, що не можу сповнити Вашого бажання, хоч маю до того найцінішу охоту. — Як тільки оброблюся з найпильнішими працями, буду собі уважати за мілій обов'язок — прислати для «Советского Фольклора» відповідну статтю» (Лист до М.К. Азадовського № 1 від 28.II.1940, А. 1).

Листи М.К. Азадовського вперше були опубліковані його дружиною Лідією Володимирівною Азадовською 1978 року [5]¹. Це перша частина листування фольклориста. Була запланована, але не побачила світу друга частина. Пропоноване читачеві листування — це перша повна публікація листів М. Азадовського до Ф. Колесси. У добірці Л. Азадовської було лише сім листів, водночас всього їх у родинному архіві Колессів, звідки їх взято публікований матеріал, чотирнадцять. Доповнююмо також пропуски у публікованому в 1978 році листуванні.

Курсивом у листах виділено прокоментовані реалії.

*Роксоляна ЗАЛЕСЬКА
професор Львівської національної
музичної академії ім. М. Лисенка,*

*онучка Філарета Колесси
(упорядкування листів)*

*Ірина КОВАЛЬ-ФУЧИЛО
науковий співробітник
Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
ім. М. Рильського НАН України
(передмова, коментарі)*

¹ Азадовська Лідія Володимирівна (1904—1984) — з дому Брун, у першому шлюбі Шамрай, друга дружина М.К. Азадовського. З 1935 р. працювала в Державній публічній бібліотеці. Опублікувала листування М.К. Азадовського [17].

№ 1

Ленінград, 30 січня 1940.

Губокоуважаемый collega,
Отдел Фольклора Института Литературы
Академии Наук² включил в свой план на текущий
год сборник статей и очерков по западно-украинскому фольклору и фольклористике. Мы очень
бы хотели среди его участников видеть и Вас. Из
киевских газет мне известно, что Вы сейчас работаете над рядом тем: «Остатки былинного эпоса в
украинской народной поэзии», «Мотивы украинских поэтических причтаний» и др. Из этих тем, если газетные сообщения верно передают их содержание, нас особенно интересует первая. Но, конечно, выбор тем мы предоставляем всецело Вам.

Кроме данного сборника, в текущем году продолжает выходить временник нашей секции «Советский фольклор», — надеемся, Вы не откажетесь принять участие и в этом издании. Сейчас мы формируем очередной том, который будет сдан в производство в мае месяце.

Срок представления статей для «Западно-украинского сборника» также примерно май месяц.

В случае Вашего согласия Институт Литературы немедля заключит с Вами договор.

Размер статьи примерно листа два, но возможно и некоторое расширение.

В заключение разрешите обратиться с просьбой уже чисто личного характера. Не мог ли бы я получить в обмен на свои работы некоторые тома Етнографічного Збірника. Лет пять тому назад я получил от Наукового Тов-а³ несколько томов, но потом наш обмен как-то разладился, хотя я и прислал ряд работ. В первую очередь мне хотелось бы иметь сборник Гнатюка о животных байках, а также сборник с работами Франко, о котором я предполагаю писать статью (*Франко как фольклорист*), и тома, где помещены материалы о причтаниях.

С искренним приветом и глубочайшим уважением
М. Азадовский [підпис]⁴.

² У передруку листів Л. Азадовської велика літера та написання слів, назв, зокрема у лапках, відкореговано за правописом 1970-х років. Усі скорочення у публікації 1978 року подано повністю. — Упоряд.

³ Наукове товариство імені Тараса Шевченка (НТШ).

⁴ На цьому закінчено передрук листа у публікації Л. Азадовської.

Адрес: Ленинград, Васил. Остров, Тучкова набер. д. 2. Институт Литературы Академии Наук, Заведующему Отделом Фольклора народов СССР, проф. М.К. Азадовскому, или по домашнему адресу — Ленинград, ул. Герцена, д. 14, кв. 19⁵.

№ 2

Ленінград, 12 квітня 1940.

Губокоуважаемый collega,

Приношу глубокую благодарность за присланную книгу, за Ваши оттиски и за письмо. Я запоздал ответом, так как все время старался раздобыть для Вас «Литературу и фольклор», а также для Академии «Советский фольклор». Первое мне удалось раздобыть, и одновременно я высыпал Вам книжку, но «Сов[етский] фольклор» совершенно разошелся и достать его пока не имею никакой возможности.

Конечно, если далее предоставится соответствующий случай, сейчас же приобрету экземпляр и вышлю.

По-прежнему надеемся на Ваше участие в «Советском фольклоре». Очередной номер сейчас несколько задерживается, и Вы бы еще вполне сумели принять в нем участие. Очень ждем фото и небольшой статьи от Вас.

Большое спасибо за обещание посодействовать приобретению томов «Етнографічного Збірника» и «Записок Наукового тов[ариства]». Может быть, я смог бы, по Вашему указанию, списаться с каким-нибудь книжным антикварным магазином, который помог бы мне приобрести эти издания, отсутствие которых в моей библиотеке я очень ощущаю, — тем более что я предполагаю написать статью о фольклористских работах И. Франко.

С искренним и сердечным приветом

всецело Ваш

М. Азадовский

№ 3

[1940]⁶

Губокоуважаемый Філарет Михайлович,

Вчера утром я отправил Вам письмо с запоздалой благодарностью за Вашу книгу, а вечером получилось письмо от Вас, которое меня очень огорчило.

⁵ В оригіналі домашня адреса підкреслена чорнилом.

⁶ Лист не датовано. У папці із родинного архіву Колессів на передруку листа написана дата 1.III.1940.

Будем надеяться, что Вам скоро удастся справиться с Вашей болезнью, и осень застанет Вас бодрым и здоровым. Мы здесь строили планы увидеть Вас осенью в Ленинграде. У нас тут намечается ряд интересных предприятий по фольклору, в связи с которыми намечается созыв небольшой конференции, на которой мы думали увидеть Вас. Но об этом еще будет время поговорить.

Пока же позвольте поблагодарить Вас за Ваше любезное письмо и за обещание прислать интересующие меня книги, а главное, пожелать Вам скорейшего выздоровления.

С наилучшим и сердечным приветом
всесело Ваш
М. Азадовский

№ 4

Ленинград, 1 июля 1940.

Глубокоуважаемый Филарет Михайлович!

Позвольте сердечно поблагодарить Вас за присылку Вашей очаровательной книжки. Я был в Киеве, видел там эту книгу и очень завидовал всем, кто ею владел. Какова же была моя радость, когда вскоре по приезде домой я получил экземпляр от Вас! Еще раз большое спасибо.

Ваше издание может считаться в полной мере образцовым, именно так нужно издавать антологию. Прекрасный и умелый подбор материала, обстоятельное историографическое введение, строго обдуманный комментарий — все это ставит Ваш опыт на первое место среди всех известных мне русских и западноевропейских изданий такого типа.

В конце июля мы сдаем (а может быть, еще протянем и до конца августа) очередной № «Советского фольклора», и очень жаль, что не получим от Вас никакой статьи.

Летом или в начале осени я надеюсь выслать Вам одну за другой две книжки, выходящие под моей редакцией. Одна должна особенно Вас заинтересовать. Новый сборник русских причитаний. Книга сделана моим учеником; на днях я подписываю ее к печати. А несколько позже должен выйти под моей же редакцией очень интересный сборник сказок одного сибирского сказителя. В этом сборнике я применил новый метод публикации — повторные записи. Несколько сюжетов записано дважды и даже трижды на протяжении ряда лет, — и некоторые из

них так и будут опубликованы: в записи 1938 года и в записи 1925—1927 годов.

В начале августа мы с женой собираемся посмотреть Ваши места: август проведем на курорте Трускавец. Несколько дней намереваемся провести (если, конечно, удастся найти номер в гостинице) во Львове, — надеюсь тогда удастся и лично побеседовать с Вами, если Вы будете в городе.

С искренним и глубоким уважением
всесело Ваш
М. Азадовский

№ 5

Трускавец, 16 августа 1940.

Глубокоуважаемый Филарет Михайлович,

одновременно посылаю Вам свою брошюру о советской фольклористике за последнее двадцатилетие. Надеюсь, Вы на меня не посуетете, как и остальные colleg'и⁷, если в проектируемом докладе я неизбежно повторю многое из того, что излагаю в данной статье.

Доклад, я думаю, лучше всего назначить на 5-ое или 6-ое сентября; лучше, пожалуй, на 5-е, т[ак] к[ак] шестого я уже хотел бы уехать и не знаю, когда уходит поезд: утром или вечером⁸. Для того, чтобы не было препятствий со стороны милиции для пребывания моего в Львове после курорта, необходимо получить от Вас:

1) Официальное приглашение мне со стороны Института фольклора о прочтении доклада на такую-то тему.

2) Отношение в Милицию о регистрации меня, как приглашенного прочесть такой-то доклад. Срок моего пропуска — по 10/IX и потому с этой стороны трудностей не возникнет, но такое отношение необходимо.

3) Оба эти документа я прошу прислать мне сюда не позже конца месяца, т[ак] к[ак] я должен точно знать состоится доклад или нет и в зависимости от этого планировать срок выезда отсюда и отъезда из Львова.

4) Тема доклада — работа советских фольклористов. Озаглавить его можно так: «Фольклористическая работа в СССР»⁹.

⁷ У передруку Л. Азадовської колеги.

⁸ Тут у передrukу Л. Азадовської пропуск до слів тема доклада.

⁹ Тут у передrukу Л. Азадовської пропуск до слів «Во Львове».

5) Если для повестки или официального отношения в милицию нужно мое точное звание, то оно такое: «Заведующий отделом фольклора Института Литературы Академии Наук, профессор, д-р.... такой-то.

Во Львове я еще не посетил ни кафедры фольклора, ни Института, но я сознательно отложил эти посещения до сентября, когда уже начнется полным ходом работа во всех учреждениях¹⁰.

Трускавец мне очень направится, но, к сожалению, почти каждый день идут дожди.

Крепко жму руку и надеюсь увидеть Вас вполне здоровым и бодрым.

Всегда Ваш

М. Азадовский
Трускавец, Санаторий № 5;
корпус четвертый

№ 6

Ленинград, 1 января 1941.

Глубокоуважаемый и дорогой Филарет Михайлович¹¹,

Поздравляю Вас с новым годом и надеюсь, что он принесет Вам полное выздоровление, и Вы снова порадуете нас прекрасными работами по фольклору. Мне приходится краснеть за свое поведение: я не поблагодарил Вас за присланный мне оттиск и не ответил еще на Ваше письмо. Но, кажется, у меня еще в жизни не было такой трудной и загруженной осени, как в этом году. И не вижу, чтобы было легче в будущем. Как пример своей исключительной занятости, могу сослаться и на то, что, с тех пор как приехал, ни разу не имел свободной минутки, чтоб заняться фотографией. Свои снимки я отдал, наконец, проявлять в фотолабораторию и был очень жестоко наказан: одну катушку пленок мне начисто испортили, и это оказалась как раз та, на которой я заснял Вашего внука и на которой мы были засняты вместе с Вами. На той же пленке у меня были чудные городские снимки, в том числе памятник на могиле Франко и др. Все это погибло. Но другие уцелели, и надеюсь скоро послать Вам карточки.

Примерно дней с десяток тому назад я выслал Вам книжку, вышедшую под моей редакцией «Русские плачи Карелии»; одновременно у меня вышла книжка «Сказки Магая», — но, к сожалению, Издатель-

¹⁰ Тут у передрук L. Azadovskoi пропуск до кінця листа.

¹¹ Тут у передрук L. Azadovskoi початок листа опущено до слів «В більшіші дні».

ство меня очень обсчитало и выдало мне всего семь экземпляров авторских; прикупить же я не сумел, так как книга разошлась в один-два дня, а я в момент поступления ее в продажу был в Москве, куда ездил на Бурято-монгольскую декаду. Поэтому я свои новинки распределил так: Вам отправил «плачи», а проф. Фишеру — «сказки». Очень прошу простить меня, что не сумел послать Вам и то и другое.

Вскоре по приезде из Львова я отправил своим новым знакомым целый ряд книг и оттисков, но не уверен, что все дошло в исправности, по крайней мере, от некоторых я не получил никакого подтверждения о получении, в том числе и от Р. Гарасимчука и от Вашей ассистентки по кафедре Ирины Нестюк. Очень жаль, если книги затерялись в дороге.

В ближайшие дни должен выйти еще ряд интересных книг по фольклору, в том числе «Советский фольклор», № VII, с интереснейшей статьей проф. Алексеева «Байрон и фольклор»; очень интересный сборник «Сказки Господарева» и сборник «Сказки Мариийские», — надеюсь, что буду иметь возможность выслать Вам обе эти книги, так как во всех трех случаях я являюсь их редактором. Печатается еще сборник кафедры фольклора Ленинградского университета, где будет ряд работ моих учеников, а также и моя — «Чернышевский в истории русской фольклористики». Последняя — глава из моей книги «История изучения русского фольклора», которую надеюсь в ближайшие дни совершенно закончить. Проф. Андреев закончил «Указатель украинских сказок» (по системе А. Аарне); возможно, что в этом же году он поступит в набор, а в будущем выйдет в свет, т. е. — что же это я — ведь уже будущий год наступил. Вероятно, в этом году и в набор пойдет, и в свет выйдет.

Ну, вот Вам и все наши главнейшие новости¹².

У меня сохранились самые чудные воспоминания о поездке во Львов и особенно от встречи с Вами и Вашей семьей. Надеюсь, что эта встреча — не последняя. Быть может, удастся и мне принять Вас у себя и познакомить с ленинградскими фольклористами, которые давно мечтают о личном знакомстве с Вами.

Может быть, доведется и мне еще раз побывать во Львове. Очень хотелось бы побывать на

¹² На цьому у передрук L. Azadovskoi лист закінчується.

юбилейных торжествах Франко, но не знаю, сумею ли осуществить это пожелание.

Позвольте еще раз сердечно приветствовать Вас. Прошу передать новогодний привет и наилучшие пожелания Вашей супруге

Всегда Ваш

М. Азадовский

Ул. Герцена 14, кв. 19

Ленинград

№ 7

Ленинград, 24 января 1941.

Дорогой Филарет Михайлович,

Пишу Вам под тяжелым чувством, только что вернувшись из Москвы, куда ездил на похороны Ю.М. Соколова.

Смерть Юрия Матвеевича для всех нас тяжелая утрата: он был полон кипучей энергии, полон планов и был из всех нас самым энергичным и настойчивым. Да и молод он еще был: ведь ему еще не было полных 52 лет!

Семья советских фольклористов очень осиротела: не так нас много вообще, а Юрий Матвеевич вообще был единственный.

Хоронили его очень тепло и сердечно. Ученики держали почетный караул у гроба всю ночь; гроб был усыпан цветами и венками, много было речей; выступали и представители Украинской Академии Наук.

Вы, вероятно, уже слышали, как он умер. Он скончался под гром аплодисментов и оваций, после произнесенной речи в честь ак. Крымского. Он окончил речь, пожал руку юбиляру, сошел с кафедры, сел на свое место в первом ряду и уже не поднялся¹³. Впрочем, обо всем этом, наверное, Вам рассказал академик К.О. Студинский, который, как мне говорили, при этом присутствовал.

Получили ли Вы мое последнее письмо, отправленное первого января текущего года? А через несколько дней я получил от Вас поздравительную телеграмму, которая шла до меня целых четыре дня.

Телеграмма Ваша очень тронула меня и вызвала горячее желания повидать Вас. Быть может это и удастся осуществить в этом же году.

Наши ленинградские фольклористы мечтают о знакомстве с Вами, все спрашивают меня, посетите

¹³ Тут у передрукі Л. Азадовської пропуск до слів *наши ленинградские фольклористы*.

ли Вы нас когда-либо. Может быть, если Вам позволит здоровье, приедете на заседание в честь Ю.М. Соколова, которое мы предполагаем устроить в конце февраля или в марте¹⁴.

Крепко жму руку. Сердечный привет вашей супруге

Всегда Ваш

М. Азадовский

Р. С. Получили ли Вы уже «Русские плачи»?

Я отправил их в конце декабря. Скоро надеюсь еще послать несколько моих изданий.

№ 8

Ленинград, 18 февраля 1941.

Дорогой Филарет Михайлович¹⁵,

Наконец-то выбрался возместить свой долг перед Вами. Посылаю отпечатки моих августовских снимков. Судя по этим, можно думать, что и погибшие были не плохи — и потому еще обиднее, что они оказались испорченными от небрежного проявления. Буду теперь ждать Вашей оценки моего фотографического искусства, над которым обычно все мои друзья любят издеваться.

Сейчас в Ленинграде гостит Ф.И. Лавров, который приехал сюда с просьбой о помощи Институту¹⁶, который после смерти Юрия Матвеевича действительно в невероятно трудном положении. Очень возможно, что мне придется в скором времени посетить Киев для участия в заседании, посвященном памяти Ю[рия] М-[атвееви]ча, и выступить с докладом о его деятельности. Такие же заседания будут и у нас в Ленинграде и в Москве. Есть проект организовать сборник его памяти, но неизвестно еще, как это будет реализовано.

В ближайшие дни ожидаем выхода в свет седьмого номера «Советского фольклора», а несколько дней тому назад вышло в свет новое издание «Поэтики» Веселовского под редакцией В.М. Жирмунского. Очень интересное издание, так как к основному тексту добавлено несколько глав из литографированных лекций Веселовского. Это, пожалуй, самая крупная наша новость на фольклорном фронте.

¹⁴ На цьому місці у передрукі Л. Азадовської лист закінчується.

¹⁵ Тут у передрукі Л. Азадовської початок листа опущено до слів *Сейчас в Ленинграде*.

¹⁶ Йдеться про ІМФЕ.

«Литература и мистецтво» (№ 4) я получил, за что приношу благодарность, и с большим интересом прочитал Вашу заметку, написанную, как все, что Вы пишете, очень изящно и содержательно. Для меня эта заметка представила особенно большой интерес еще и потому, что я сейчас по горло занят вопросами изучения. Кстати, где опубликованы «Писенни новотвори» Гнатюка?

На днях мы отправили Вам официальное письмо от редакции «Советского фольклора». Если Вы сами не сможете написать ту статью, о которой мы Вас в нем просим, то, может быть, порекомендуете, кому можно было бы заказать такую статью. Весь этот номер (9) будет посвящен фольклору новых краев Советского Союза¹⁷.

Итак, ждем Вашего ответа и надеемся услышать утешительные новости о Вашем здоровье. Сердечный привет Вашей супруге

Весь Ваш

М. Азадовский / підпис /

№ 9

13 марта [1941 г.]

Глубокоуважаемый и дорогой Филарет Михайлович,

Меня очень тревожит, что так долго нет никаких вестей от Вас: здоровы ли Вы?

Около 10 февраля я отправил Вам письмо, в которое вложил фотографические снимки, которые я сделал у Вас в августе.

Очень хотелось бы знать: получили ли Вы их и понравились ли они Вам?

Отправил я Вам 5 снимков.

Жму руку. Сердечный привет Вашей супруге.

Весь Ваш

М. Азадовский / підпис /

№ 10

Ленинград, 30 марта 1941 г.

Дорогой Филарет Михайлович,

Очень рад был получить Ваше письмо; оно свидетельствует, что Вы стали гораздо бодрее и чувствуете себя не так плохо, как во время нашего свидания. Большое спасибо и за присланную мне карточку.

О Вашем желании иметь «Историческую поэтику» я сообщил редактору издания и автору вступительной статьи и комментариев, проф. В.М. Жирмунскому,

¹⁷ У передруку Л. Азадовської на цьому лист закінчено.

и он обещал выслать Вам сам экземпляр. Надеюсь, он уже это выполнил.

Гораздо труднее выполнить Вашу вторую просьбу о материалах для доклада о Ю.М. Соколове. Пока в печати еще ничего не появлялось, кроме нескольких незначительных некрологов в газетах и скучной статейки в журнале «Литературное Обозрение» (1941, № 1). Но Вы, конечно, знаете основные его работы. Это прежде всего «Сказки и песни Белозерского края», Вам хорошо известные, и затем его «Учебник», который Вы, как будто, имеете. Особенно следует учесть его статьи в журнале «Художественный Фольклор» (1926, 1), в журнале «Литературный Критик» (1937, 9). В первой он определял основные задачи фольклористики, в последней давал критику основных положений концепции Вс. Миллера и своих прежних позиций. Критические замечания по поводу последней статьи находятся в моей статье о советской фольклористике за двадцать лет, оттиск которой у Вас имеется. Не уверен, что у Вас имеется «Художественный фольклор» и «Литературный критик», и уж наверное отсутствует журнал «Литература и марксизм», где также был ряд важных статей Ю.М. Соколова, особенно его «Ответ Ю.И. Поливке» (1928) и о фольклористике в реконструктивный период (1931, 6).

Крепко жму руку. Сердечный привет Вашей супруге.

Весь Ваш

М. Азадовский / підпис /

№ 11

Иркутск, ул. Фрунзе, № 2

Общежитие Пединститута

12 ноября 1944

Дорогой Филарет Михайлович¹⁸,

С чувством исключительной огромной радости увидел я Ваше имя в «Правде» среди подписей под письмом тов. Сталину. В течение всех этих трех с лишним лет я не раз с тревогой думал о Вас: как то удастся Вам и удастся ли пережить тяжелое время оккупации. Ну, слава Богу, все уже кончилось и может быть недалек тот срок, когда мы снова сможем увидеться и побеседовать. Надеюсь, что Вы и вся Ваша семья совершенно здоровы.

¹⁸ Тут у передруку Л. Азадовської початок листа опущено до слів Сейчас в Ленинграде.

Я пишу это письмо Вам, как видите, из Иркутска. Мне с семьей пришлось пережить тяжелую зиму в Ленинграде. Весной [19]42 года я был эвакуирован самолетом из осажденного города, — провел около двух месяцев в Москве, а оттуда переехал с семьей в Иркутск, где и нахожусь в настоящее время. В феврале или марте предполагаю вернуться в Ленинград. За это время семья моя увеличилась. Во время блокады у меня родился сын (в бомбоубежище) и которому пришлось вынести и голод и холод зимы [19]41—42 года.

Не стало за это время и многих из общих наших знакомых: скончался в январе [19]42 года Н.П. Андреев, в мае того же года А.И. Никифоров. Из других крупных ученых в мире фольклористов и этнографов должен еще называть Е.Г. Кагарова, М.А. Рыбникову и друг[их]. Много талантливых фольклористов погибло смертью героев на фронте.

С нетерпением буду ждать от Вас письма. Твердо надеюсь, что Ваша работоспособность и изумительная творческая энергия не угасли и я услышу о Ваших новых трудах. Надеюсь, что Вы сумели сохранить и весь Ваш коллектив.

Прошу передать искренний и сердечный привет Вашей супруге.

Крепко жму Вашу руку

Всегдешо Ваш

М. Азадовский

№ 12

Санаторий
«Узкое» (под Москвой)

28.VIII.[19]45

Глубокоуважаемый и дорогой Филарет Михайлович,

Очень давно не было от Вас вестей. Как Ваше здоровье? Сам я, как видите, в санатории, где провел уже целый месяц, — и скоро возвращаюсь в Ленинград. К сожалению, силы мои восстанавливаются очень медленно, т. к. последние четыре года (особенно ленинградская зима [19]41/42) сильно расшатали здоровье.

В Ленинграде приступил к возобновлению издания «Советский фольклор». Очень хотелось бы иметь статьи от Вас. Кроме того, хотел бы иметь для хроники заметку о том, что делается у Вас, и в частности Вами лично. Как работает отдел фольклора? Какие издания подготовлены, печатаются или намечены?

Если б Вы написали для нас о фольклоре Отечеств[еной] войны или его отражении в современном фольклоре — мы были бы Вам чрезвычайно признательны.

Во время юбилейной сессии Акад[емии] Наук я встретил ректора Львовского университета, проф. И.И. Беляевича, который с большим восхищением говорил о Вас. Я просил его передать Вам привет, что он, вероятно, выполнил.

Готовятся ли какие-либо работы о /нерозб./ фольклористике?

Крепко жму Вашу руку

Сердечный привет Вашей семье

Ваш Азадовский / підпис /
Ленинград, ул. Герцена 14, кв. 9.

№ 13

Ленинград, 10 /VII.1946

Глубокоуважаемый и дорогой Филарет Михайлович,

Еще раз сердечно поздравляю Вас со славным юбилеем и высокой правительственной наградой. А наградой нам будут Ваши труды, которые, надеюсь, скоро увижу на своем столе. И вместе с тем должен извиниться перед Вами за неаккуратность одного из моих сотрудников (вернее, сотрудниц). Я просил немедленно же ответить, как только был получен Ваш труд для «Советского фольклора». Или сотрудница забыла написать, или письмо не дошло, — но так или иначе, прошу прощения великодушно. Статья же получилась современной [нерозб.], отдана для перевода и в ближайшее время отправится по следующим инстанциям. За статью большое спасибо!

Сейчас в Университете (несколько дней тому назад) закончилась Славянская сессия. Приезжал Горак из Праги — Хавранек и Волльман, которые будут редактировать возобновленный «Slavia», из Кракова — Лер-Славинский, из Сербии — Белич /нерозб./ и др. Очень все мы сожалели, что никто не приехал из Львова. Не знаю, можно ли мечтать: увидеть когда-либо в Ленинграде Вас, дорогой Филарет Михайлович?

Впрочем, и я теперь не так подвижен, как ранее. Очень хочется еще раз побывать во Львове, пожить на этот раз подольше и прозаниматься в Ваших библиотеках, — но вот как раз собраться трудно. Да

и повода не найти. Вот разве будущим летом опять выберемся отдохать в Ваши края.

Во время Сессии имел возможность ознакомиться с некоторыми болгарскими фольклористическими изданиями. Как там великолепно изданы песни! В области изучения сказок они заметно отстали, но сборники песен — великолепны.

Жадно жду от Вас известий: как возобновили Вы работу в Акад[емии] наук, в Университете? Что предполагаете в ближайшее время печатать и т. д.?

Сердечный привет Вашей семье

Весь Ваш

М. Азадовский / підпис/

№ 14

Колломяки 20.I.[19]47 г.

Глубокоуважаемый и дорогой Филарет Михайлович,

Очень был рад Вашему письму — и хотя с огорчением читал о Вашем нездоровье и о малоудачном пребывании в Трускавце, но с радостью зато вижу, что Ваша научная энергия не остывает и что Вы, по прежнему, полны творческих планов и замыслов.

Статья Ваша, конечно, включена в «Сов[етский] Фольклор»; к сожалению, издание его по неожиданным некоторым причинам затягивается. Но, все же надеюсь, что в этом году он обязательно выйдет.

Сейчас в печати находится том первый нашего коллективного издания «Русский Фольклор» (35 п[ечатных] л[истов]), куда вошла глава о календарно-обрядовой поэзии (покойный А.И. Никифоров), о заговорах (А.М. Астахова), о загадках, о причитаниях (обе написаны тоже, увы, покойным Г.С. Виноградовым), свад[ебной] поэзии (Э.В. Гофман — ученица Ю.М. Соколова, московская фольклористка). Открывается том статьей Н.П. Андреева — «Проблема фольклора», а затем следует большая моя глава (12 печ. л.: История изучения русского фольклора).

Сейчас подготавливаю к сдаче в производство том 2, куда войдут главы о былинах (А.М. Астахова), о сказках (В.Я. Пропп), о исторических песнях (П.И. Калецкий — также скончавшийся уже — и А.Н. Лозанова), Народный театр (В.Ю. Крупянская).

Из этого упоминания об отдельных авторах Вы можете судить, как важны наши утраты за последние годы. И это еще далеко не все!

В третий том войдут остальные жанры, в том числе лирическая песня и советский фольклор. Труднее всего организовать статью о лирических певцах. Её писала очень талантливая фольклористка, сочетающая в себе исследователя-словесника и музыковеда, Э.В. Эвальд, к сожалению, она скончалась во время блокады. И заменить её абсолютно некем. Не говоря уже о возможности найти в одном лице такое сочетание, но даже трудно найти среди оставшихся вообще автора для этой главы. Не знаю, как спрашиваться. Согласились её написать А.М. Астахова, но сама очень тревожится.

Как только первый том выйдет, сразу же отправлю его на Ваш суд. Я сейчас провожу время в доме творчества писателей в местечке Келломяки (по Финляндской жел. дороге), куда уехал, чтоб немножко отдохнуть, а, главным образом, чтоб готовиться к предстоящему докладу на юбилейном съезде географов (по случаю 100-летия Географ[ического] Об-ва), где будут представлены также и этнография, и фольклор. Читаю доклад на тему «Значение Геогр[рафического] Об-ва в истории русской фольклористики». Среди намеченных докладов есть и такой, который был бы, вероятно, особенно интересен Вам, «Проблемы областных стилей русского народного многоголосья в работах дореволюционных сориентаторей» (Е.В. Гиппиус).

Как жаль, что Ваше здоровье не позволяет Вам принять участие в этом съезде. Но, вероятно, ученые львовские будут? Не приедет ли кто из этнографов-фольклористов? Но я и сам хорошо понимаю трудность таких поездок. Мне бы также хотелось очень побывать еще раз во Львове: хотелось бы очень повидаться и побеседовать с Вами и заниматься в львовских библиотеках, т. к. только там, вероятно, смогу я ознакомиться с польскими работами последних 30—40 лет; пока необходимо ознакомиться с тем, что вышло за это время (кроме книги В. Францева) по истории польской фольклористики и этнографии. Как будто мало что вышло, но, все же кое что сделано.

Но боюсь, что очень не скоро смогу осуществить свой проект. И времени мало и сил, да и больших поездок не много.

Очень огорчился, узнав о смерти О. Роздольского, с которым я познакомился во время своего проживания в Львове; М.И. Мурко — еще жив, и во врем-

мя Сессии славянской (в университете) мы послали ему приветственную телеграмму и получили ответ.

Узнал, что летом был в Ленинграде И.С¹⁹. Свенцицкий. Я в то время отдыхал с семьей в Териоках /нерозб./, но если бы знал своевременно о его приезде, непременно бы приехал с ним повидаться. Педавайте ему сердечный привет от меня. Глубокий сердечный привет и всей Вашей семье.

Жму руку. Ваш

Азадовский /підпис/

КОМЕНТАРІ

Листи М. Азадовського зберігаються в родинному приватному архіві Колессів. Вони впорядковані Дарією Колессаною. Листи вміщено в папці, на обкладинці якої рукою Д. Колесса-Залеської зазначено: «Листування Колесси Ф.М. з вченими фольклористами (радянськими і зарубіжними)». Аркуші в папці не мають пагінації. Листи у папці розташовані за довільним порядком. На обкладинці написано перелік листів Азадовського до Колесси із зазначенням дати листа і кількості листків у листі. Отже, тут зберігається 14 автографів листів М. Азадовського до Ф. Колесси (серед них одна поштова карточка), 6 конвертів, адресованих М. Азадовським Ф. Колессі, офіційне звернення від редакції «Советского фольклора» до Філарета Михайловича з проханням написати статтю для журналу. Кожен лист відділено окремо і зазначено, скільки листків він містить. До складу впорядкованих листів входить оригінал листа Марка Азадовського, передрук листа на друкарській машинці, іноді конверт. Немає передруку листів №№ 3, 9, 10, 12, 13. Листи №№ 2, 4, 6, 7, 11, 12, 13 містять чернетку відповіді Філарета Колесси, його певні нотатки, які стосуються листування.

У цій же папці вміщено чотири листи Лідії Азадовської до Миколи Колесси з проханням надіслати копії листів її чоловіка, а також чернетку листа Миколи Філаретовича Колесси до Лідії Володимирівни Азадовської, де він повідомляє, що надсилає їй передруки листів М.К. Азадовського.

№ 1

Лист надруковано на друкарській машинці. Чорнилом написано дату, латинські літери у слово «collega» і підпис Азадовського наприкінці листа.

Відділ Фольклору Інституту російської літератури (Пушкинський Дом) Російської АН — відділ усної народно-поетичної творчості, створений 1939 року в межах Інституту російської літератури (наукова установа в системі РАН, створена 1905 р. за ініціативою діячів російської культури. Містить колекцію книг, рукописів і предметів, пов'язаних з життям і діяльністю О.С. Пушкіна), де тривалий час працював М.К. Азадовський.

Збірник статей і нарисів про західноукраїнський фольклор і фольклористику — видання не було здійснене. Було

¹⁹ В оригіналі *И.М. Свенцицкий*.

заплановано і назву збірника: «Радянський фольклор західних областей УРСР». Відомо, що з метою збору матеріалів для нього в 1940 р. О. Роздольський організував і очолив спеціальну експедицію на Бойківщину. Деякі матеріали до цього збірника зберігаються у фонді 34 НАРФ ІМФЕ.

Lіт.: Архів Інституту народознавства. — Ф. 1. — Оп. 1а. — Од. зб. 7. — А. 2—3; Довгалюк І. Осип Роздольський: музично-етнографічний доробок. — Львів, 2000. — С. 85.

Праця про билини — неопублікована і незакінчена робота Ф. Колесси. Зберігається у приватному архіві Колессів у Львові. Ця студія «Залишки билинного епосу в українському фольклорі» зазначена серед найважливіших неопублікованих праць Колесси в монографії С.Й. Грица «Ф.М. Колесса» (К., 1962).

«Мотивы украинских поэтических причитаний» — неопублікована стаття Ф. Колесси, зберігається в особистому архіві Колессів. Дослідження Філарета Михайловича «Вірування про душу й загробне життя в українській похоронній і поминальній обрядності», опубліковане Ксенією Колессою в ЗНТШ, містить матеріал і про похоронні голосіння.

Lіт.: Грица С. Ф.М. Колесса... — С. 111; Колесса Ф. Вірування про душу й загробне життя в українській похоронній і поминальній обрядності // ЗНТШ. — Т. CCXLII. — Львів, 2001. — С. 7—82.

«Советский фольклор» — журнал, видання АН СРСР, виходив у 1934—1941 рр. Відповідальний редактор М.К. Азадовський. Усього вийшло сім номерів.

Етнографічний Збірник (ЕЗ) — наукове та культурно-просвітницьке видання Етнографічної комісії НТШ, виходило у Львові. Збірник почав виходити 1895 р. Усього вийшло 40 томів (1895—1929).

Гнатюк В. «Українські народні байки» — Українські народні байки (звіриний епос). Зібрав В. Гнатюк (Львів, 1916). Тут уміщено 432 номери, зібрани чи не з усієї етнічної території України.

Lіт.: Гнатюк В. Українські народні байки (звіриний епос) // ЕЗ. — Львів, 1916. — Т. 37—38.

«Сборник с работами Франко». Л. Азадовська дає такий коментар до цієї фрази: Франко І. Галицько-русські народні приповідки // ЕЗ. — 1901. — Т. 10; 1905. — Т. 10; 1901. — Т. 16; 1901. — Т. 10; 1907. — Т. 23; 1909. — Т. 27; 1910. — Т. 28. Але у відповіді Ф. Колесса повідомляє, що розшукує для Марка Костянтиновича томи ЗНТШ із статтею І. Франка «Студії над українськими народними піснями».

«Франко как фольклорист» — М. Азадовський, очевидно, працював над такою статтею. У його архіві в РГБ зберігся лист Марку Костянтиновичу від редакції журналу «Народна творчість», датований 20 червня 1941 р., з проханням дати перший розділ роботи «Франко и западная фольклористика», підписаний автором листа — М. Слободанюк.

Lіт.: НІОР РГБ. — Ф. 542 Азадовский. — Картон 61. — Од. зб. 17. — Апр. 1.

№ 2

Лист написано синім чорнилом. У тексті червоним олівцем підкреслено «Советский фольклор» у першому абзаці листа.

«Литература и фольклор» — Азадовский М. Литература и фольклор. Очерки и этюды. — Ленинград, 1938.

№ 3

Лист написано чорнилом. Без дати. Дату вказано на передрозділ листа на друкарській машинці — 1.III.1940. Але вона неправильна, оскільки у відповідях Колесси із фонду Азадовського довідуємося, що лист зізвісткою про хворобу («З цілої душі бажав би я приняти участь у виданні «Советский фольклор» — та на жаль уже майже два місяці лежу тяжко хворий: академік Стражеско (котрий оглядав мене і в Києві 28.IV і у Львові 14.VI) ствердив у мене вилив крові в серці. Лікарі заборонили мені читати й писати»)²⁰ Філарет Михайлович написав 25 червня 1940 р., тож відповідь Азадовського могла бути від липня 1940 р.

Одразу ж після цього листа розташована чернетка Ф. Колесси від 1 березня 1940 р., а також звернення до магазину НТШ, яке нижче подаємо повністю.

Прошу ласкати видати з магазину колишнього Наук. Тов. ім. Шевченка для пересилки проф. Марку К. Азадовському одних видань НТШ:

- 1) Вол. Гнатюк. Українські народні байки (звіриний епос).
- 2) Іл. Свенціцький. Похоронні голосіння. Етногр. Збірник тт. XXXI—XXXII.
- 3) І. Франко. Студії над укр. народ. піснями (відбитки з Записок НТШ). Львів, 1913. I ч. 75, 76, 78, 83, II ч. 94—95, 98, 101, 103—108, 110, 112.

Проф. Азадовський просить переслати йому ці книжки під адресою:

Ленінград, Васил. Острів, Тучкова набер. д. 2. Інститут Літератури Академії Наук, Заведующему Отделом Фольклора народов СССР, проф. М.К. Азадовському, або на домашній адресу: Ленінград, ул. Герцена, д. 14, кв. 9.

Кошти пересилка оплачу.

20.II.1940.

Філарет Колесса

Наступний документ — конверт, адресований Миколі Філаретовичу Колесси:

Львов-5
ул. Конопницької, д. 10, кв. 4
Миколаю Філаретовичу Колесса

Ленінград, Д-186
ул. Желябова, д. 13, кв. 83.
Л.В. Азадовська

На штемпелі листа видно дату: 18.11.1970.

Далі в папці зберігаються чотири листи Лідії Володимиривни Азадовської до Миколи Філаретовича Колесси з проханням надіслати їй листи її чоловіка Марка Костянтиновича. Із листування дізнаємося, що Микола Філаретович погодився надіслати копії листів М. Азадовського. Л. Азадовська вказує, що не може надіслати копії листів Філарета Колесси до її чоловіка, оскільки віддала усі його

²⁰ НИОР РГБ. — Ф. 542 Азадовский. — Картон 63. — Од. зб. 1. — Арк. 3.

матеріали у Всесоюзну бібліотеку ім. Леніна, сьогодні — Російська державна бібліотека.

Наводимо повністю перший і четвертий листи.

Листи Л.В. Азадовської до М.Ф. Колесси № 1

25 июня 1970.

Глубокоуважаемый Николай Филаретович,
это пишет Вам вдова профессора Марка Константиновича
Азадовского. Обратиться к Вам мне посоветовала С. Грица
(г. Киев).

В настоящее время я занята сбором материалов для книги «М.К. Азадовский. Письма о литературе и фольклоре». Это наиболее трудная часть предприятия — собрать письма М. К., рассеянные по всему белому свету.

Так как Филарет Михайлович и мой муж вели переписку начиная с 1940 г., то я очень прошу Вас посмотреть в личном архиве Ф. М. не сохранились ли там письма М. К. В случае, если они в Вас имеются, очень прошу Вас прислать их мне на какое-то время. Нечего и говорить, что по использовании я с благодарностью верну их Вам обратно.

С уважением

Л. Азадовская

Мой адрес: г. Ленинград, Д-186

ул. Желябова, д. 13, кв. 83

Лидии Владимировне Азадовской

Листи Л.В. Азадовської до М.Ф. Колесси № 4

17 сентября 1970.

Глубокоуважаемый Николай Филаретович,
хочу подтвердить получение пакета с письмами. Хочу поблагодарить Вас за проявленное внимание, за весь понесенный труд.
Перепечатка, действительна, на достойной высоте. Я прошла и никаких неясностей у меня не возникло.

Как хорошо, что Вы возвратили мне портрет Фил. Мих.
Обратно. Теперь я спокойна в этом отношении.

Давайте будем считать, что мы отныне знакомы. В случае какой-либо возникшей необходимости прошу писать мне.

Всего Вам хорошего.

Л. Азадовская

№ 4

Лист написано фіолетовим чорнилом. Над деякими нерозбірливо написаними словами надписані ті ж слова олівцем. Це було зроблено для копіювання. У тексті листа в третьому абзаці червоним олівцем підкреслено слова «Советский фольклор», в четвертому абзаці — слова «причитаний», «сборник сказок», «повторные записи»

Книжка Ф. Колесси — Л.В. Азадовська в коментарях до цього листа зазначила, що йдеться про видання: Колесса Ф. Українська усна словесність. (І. Загальний огляд. II. Вибір творів із поясн. та нотами) / Ф.М. Колесса. — Львів, 1938.

Черговий номер «Советского фольклора» — Л.В. Азадовська в коментарях до цього листа зазначила, що йдеться про сьомий номер журналу.

Збірник російських голосінь — йдеться про видання: Русские плачи Карелии / [подготовка текстов и примечания М.М. Михайлова; вступит. статья Виноградова Г.С. и Михайлова М.М.; под ред. М.К. Азадовского]. — Петрозаводск, 1940.

«Сборник сказок одного сибирского сказителя» — Л. Азадовська дає такий коментар до цієї фрази: Сказки Магая (Е.И. Сороковикова) / записи Л. Элиасова и М. Азадовского; под общ. ред. М. Азадовского. — Л., 1940. У відповідях Марку Азадовському Філарет Колесса дякує за «Сказки Господарева» і «Сказки Марийские». М.К. Азадовський саме цього збірника не зміг надіслати.

№ 5

Лист написано чорним чорнилом. Над деякими нерозбірливо написаними словами надписані ті ж слова олівцем. Це було зроблено для копіювання.

«Брошюра о советской фольклористике» — Азадовский М.К. Советская фольклористика за 20 лет / М.К. Азадовский // Советский фольклор. — 1939. — № 6. — С. 3—53.

№ 6

Лист надруковано на друкарській машинці. Темно-зеленим чорнилом зроблено кілька незначних правок, вписано автограф М. Азадовського і дописано адресу наприкінці листа.

«Русские плачи Карелии» — Русские плачи Карелии / [подготовка текстов и примечания М.М. Михайлова; вступит. статья Виноградова Г.С. и Михайлова М.М.; под ред. М.К. Азадовского]. — Петрозаводск, 1940.

«Сказки Магая» — Сказки Магая (Е.И. Сороковикова) / [записи Л. Элиасова и М. Азадовского; под общ. ред. М. Азадовского]. — Л., 1940.

Фішер Адам (1889—1943) — польський етнограф родом із Перемишля, професор Львівського ун-ту (1924—1939). Працював на кафедрі фольклору та етнографії з Філаретом Колессою. Заснував невеликий етнографічний музей, працював над комплектацією бібліотеки кафедри.

Гарасимчук (Герасимчук) Роман Іванович (1900—1976) — український етнохореолог, музикознавець, етнолог. Доктор філософії за спеціальністю «етнологія», кандидат мистецтвознавства. Працював у Львові в Культурно-історичному музеї НТШ (1935—1940), у радянський час — в Етнографічному музеї, Музеї художньої промисловості, Львівському відділі ІМФЕ АН УРСР (старший науковий співробітник, керівник етнографічної групи, заступник директора Львівського відділу Інституту українського фольклору (червень 1941)).

Нестюк (Нестюкова) Ярина — асистент кафедри фольклору та етнографії Львівського ун-ту у 1940-х роках, працювала з Ф. Колессою. У 1940—1941 рр. працювала над темою «Етнографічна бібліографія західних областей України 1919—1939 років», матеріали якої починаються з 1916 р.

Стаття професора Алексеєва — Алексеев М. Байрон и фольклор / М. Алексеев // Советский фольклор. — 1939. — № 6. — С. 3—53.

Казки Господарева — Сказки Ф.П. Господарева / [зап. текстов, вступ. ст. и прим. Н.В. Новикова; общая ред. и предисловие М.К. Азадовского]. — Петрозаводск, 1941. Це видання — збірник казок Пилипа Павловича Господарева, результат роботи Карельського науково-дослідного інституту

культури Карело-Фінської республіки із вивчення казкового матеріалу.

Казки марійські — Марийские сказки. Т. I. Ронгинский район. [записи, перевод и комментарии К.А. Четкарева; под ред. и с предисл. М.К. Азадовского]. — Л., 1941.

Сборник кафедры фольклора Ленинградского университета — Ученые записки Ленинград. ун-та. Сер. филол. наук / под ред. М.К. Азадовского. — 1941. — Вып. 12.

«История изучения русского фольклора» — фундаментальна багатолітня праця М. Азадовського, присвячена дослідженню історії російської фольклористики. Побачила світ після смерті автора. Важка хвороба і смерть перешкодили авторові завершити її. До друку працю підготовили Л.В. Азадовська, В.Ю. Круп'янська, Е.В. Померанцева [6].

Андреев Микола Петрович (1892—1942) — видатний російський фольклорист.

«Указатель украинских сказок» — неопублікована робота. В архіві Андреєва зберігаються три машинописних копії розділу казок про тварин (ГПБ. Відділ рукописів. — Ф. 20. — Оп. 13. — № 17). Повний екземпляр цього покажчика зберігається в Тблісі, в архіві Державного літературного музею Грузії, фонд 153.

№ 7

Лист написано зеленим чорнилом. Над деякими нерозбірливо написаними словами надписані ті ж слова олівцем. Це було зроблено для копіювання.

Соколов Юрій Матвійович (1889—1941) — фольклорист і літературознавець, академік, професор. Автор книги «Русский фольклор» (М., 1938), яка була перевидана два рази (1941, 2008). Від 1939 року дійсний член АН УРСР. 1939—1941 — директор Інституту фольклору АН УРСР.

Студинський Кирило Йосипович (1868—1941) — український філолог-славіст, літературознавець, мовознавець, фольклорист, письменник, громадський діяч. Доктор філософії (1894), член ВУАН (з 1929, з якої виключений 1934 «за контрреволюційну діяльність», 1939 відновлений у членстві). У 1923—1932 рр. — голова НТШ у Львові.

№ 8

Лист надруковано на друкарській машинці. Темно-зеленим чорнилом зроблено дві незначні правки і вписано автограф М. Азадовського.

Лавров Федір Іванович (1903—1980) — український фольклорист. 1938—1941 — заступник директора Ін-ту українського фольклору, редактор журналу «Український фольклор». Співробітник ІМФЕ (1949—1950); заввідділу етнографії (1950—1952); заввідділу фольклористики (1952—1962). Автор численних робіт про український фольклор, дослідник кобзарства.

«Поэтика» Веселовского — праця О. Веселовського: Веселовский А.Н. Историческая поэтика / [вступ. ст., сост., примеч. В.М. Жирмунского] / А.Н. Веселовский. — Ленинград, 1940.

Стаття про фольклор Західної України — стаття Ф.М. Колесси: Колесса Ф. Кілька слів про фольклор Західної України / Ф.М. Колесса // Література і мистецтво. — 1940. — № 4. —

С. 37—41. Варіант цієї студії — «Об українском фольклоре» надруковано в журналі «Новый мир» (1940. — Кн. 9. — С. 202—206). Це стислий опис жанрового складу, огляд основних збірників фольклору Західної України.

Гнатюк В. Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності / Володимир Гнатюк // ЗНТШ. — 1902. — Т. 50; 1903. — Т. 52.

Офіційне письмо от редакции «Советского фольклора» — зберігається в родинному архіві Колессів у цій же папці, що й листування Ф. Колесси й М. Азадовського. Лист-прохання до Ф. Колесси написати статтю про стан вивчення фольклору в Західній Україні і на Буковині. Наводимо його повністю.

АКАДЕМИЯ НАУК СОЮЗА СОВЕТСКИХ
СОЦІАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛІК при СНК
ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРЫ

Ленінград, В. О., Тучкова наб.

Телефони: 568-17, 244-51

февраля 1941 №

Профессору Ф.М. КОЛЕССА

Многоуважаемый Филарет Михайлович!

Редакция периодических сборников «Советский Фольклор» Института Литературы Академии Наук СССР посвящает ближайший номер изучению фольклора в новых советских республиках и в Западной Украине. В связи с этим редакция «Советского фольклора» просит Вас дать статью на тему о состоянии изучения фольклора в Западной Украине и в Буковине. Статья должна дать краткие характеристики: 1) основных форм современного фольклора Западной Украины и Буковины; 2) состояние его изучения, публикации, хранения текстов (архивы), преподавание (кафедры) и пр. Кроме того статья должна наметить задачи дальнейшего изучения фольклора во всем Советском Союзе. Предполагаемый объем статьи 2—2 ½ авторских листа (8000—10000 печатных знаков). Срок представления статьи — 1 мая 1941 г.

Кроме статьи на данную тему редакция «Советского фольклора» просит Вас или Ваших сотрудников предоставить ей статьи, посвященные отдельным проблемам изучения фольклора Западной Украины и Буковины.

Ответ просим направить по адресу: Ленинград, Тучкова наб. 2 Институт Литературы Академии Наук СССР редакции «Советского фольклора».

Ученый Секретарь / підпис/ Ф.Ф. Канаев

Отв. редактор «Советского

фольклора» / підпис/ Проф. М.К. Азадовский

На полях цього листа рукою Ф. Колесси написано: «Фольклор Західної України (основні форми фольклору З.У., теперішній стан фольклористичних дослідів)». На звороті листа написана чернетка відповіді Філарета Колесси редакції. Запис зроблено олівцем.

Вельмишановна Редакція!

З щирої душі бажав би я послужити Вам і написати інформаційну статтю про західноукр. фольклор, так дуже потрібну

в теперішню хвилю. Однаке додержати строку 1.V — для мене абсолютно неможливо. До літа я обов'язаний виконати так багато зобов'язань, що ніхто більше в тому часі не годен змінити, тим більше, що я тепер знаходжуся в стані реконвалесценції після перебутої тяжкої хвороби серця. До написання заказаної статті можу взятися тільки в липні²¹; отож коли Ваша Редакція могла б пресунути строк присилки статті на середину augusta, то прошу ласкаю повідомити мене про це. Ширше напишу в цій справі проф. М.К. Азадовському.

Оживаю Вашої відповіді

Щиро з правдивим привітом

Ф. Колесса / підпис/
Весь цей номер (9) — видання не відбулося.

№ 9

Це поштова карточка. Текст написано зеленим чорнилом.

№ 10

Лист надруковано на друкарській машинці. Зеленим чорнилом вписано автограф М. Азадовського.

«Материалы для доклада о Ю.М. Соколове» — рукопис був підготовлений Філаретом Михайловичем. Не опублікований. Зберігається в НАРФІМФЕ: Колесса Ф.М. Юрій Матвійович Соколов (реферат, призначений на наукове засідання кафедри фольклору і етнографії Львівського ун-ту) // НАРФІМФЕ. — Ф. 14—2. — Од. зб. 269. — А. 1—11.

№ 11

Лист надруковано на друкарській машинці. Фіолетовим чорнилом вписано автограф М. Азадовського.

Син М. Азадовського — Азадовський Костянтин Маркович (1941 р. н.) — відомий російський літературознавець.

Нікіфоров Олександр Ісакович (1893—1942) — російський фольклорист, етнограф.

Кагаров Євген Георгійович (1882—1942) — етнограф, фольклорист, історик, музеєзнавець.

Рибнікова Марія Олександровна (1855—1942) — російський педагог, фольклорист.

№ 12

Лист написано чорним чорнилом. Над деякими нерозірвливо написаними словами надписані ті ж слова олівцем. Це було зроблено для копіювання.

Відділ фольклору та етнографії — філіал Інституту фольклору АН УРСР, з 1944 р. Інституту мистецтвознавства, фольклору й етнографії (сьогодні ІМФЕ ім. М.Т. Рильського) у Львові. Діяв від 1939 до 1948 року. Детально про роботу відділу підготована стаття І. Коваль-Фучило «Філарет Колесси і його відділ», яка увійде до підготовленої до друку книги: Колесса Ф.М. Обнова української етнографії й фольклористики на Західних областях УРСР. Листування Ф. Колесси й М. Азадовського / Упорядкування, підготовка тексту, передмова, коментарі, додатки, покажчик Ірини Коваль-Фучило. — Львів, 2011.

Білякевич Іван Іванович (1905—1984) — український історик. 1944—1948 — ректор Львівського держ. ун-ту.

²¹ Зверху надписано серпні.

№ 13

Лист написано синім чорнилом. Над деякими нерозбірливо написаними словами надписані ті ж слова олівцем. Це було зроблено для копіювання.

Горак Іржі (Horák Jiří) (1884—1975) — чеський лінгвіст, етнограф, фольклорист; академік Чехословацької АН (1956). У 1945—1948 рр. — посол Чехословаччини в СРСР. Упорядник збірників казок, пісень і легенд різних слов'янських народів. Листувався із В. Гнатюком, Ф. Колессою.

Гавранек (Havranek) Богуслав (1893—1978) — видатний чеський філолог, славіст.

Вольман Ф. — чеський філолог.

«Slavia» — провідний чеський журнал слов'янської філології, що виходить з 1922 р. (з перервою 1941—1946 рр.) у Празі як видання Слов'янського інституту, спершу щотриво (за ред. О. Гуера й М. Мурка), згодом квартальник. Тут публікували свої статті видатні славісти, зокрема її українські: С. і Р. Смаль-Стоцькі, В. Сімович, І. Панькевич, Д. Чижевський, І. Огієнко, Д. Дорошенко, Ф. Колесса, Л. Білецький та ін.

Лер-Сплавинський Тадеуш (Lehr-Splawiński) (1891—1965) — польський лінгвіст, славіст.

Беліч (Белић) Олександр (1876—1960) — видатний сербський мовознавець, президент Сербської АН (1937), професор Белградського ун-ту (1905), почесний професор інших іноземних ун-тів.

№ 14

Лист написано синім чорнилом.

Астахова Анна Михайлівна (1886—1971) — відомий російський фольклорист. Особливе значення мають її дослідження, присвячені билинам. За час експедиційної роботи зібрала понад 10000 народних поетичних творів.

Виноградов Георгій Семенович (1886—1945) — видатний російський фольклорист і етнограф.

Гофман (Померанцева) Ерна Василівна (1899—1980) — відомий російський фольклорист.

Пропп Володимир Якович (1895—1970) — видатний російський фольклорист, основоположник сучасної теорії тексту.

Калецький Павло Ісаакович (1906—1942) — російський фольклорист.

Лозанова Олександра Миколаївна (1896—1968) — російський літературознавець, фольклорист.

Круп'янська Віра Юріївна (1897—1985) — російський фольклорист.

Евал'д Зинаїда Вікторівна (1894—1942) — російський музикознавець і фольклорист.

Російське географічне товариство (РГО) — всеросійська громадська організація, заснована 1845 року за наказом імператора Миколи I в Санкт-Петербурзі. Основна мета Товариства — вивчення «рідної землі і її людей», тобто збір та поширення географічних, статистичних та етнографічних відомостей.

Гіппіус Євгеній Володимирович (1903—1985) — російський музикознавець, фольклорист, етнограф, мистецтвознавець.

Францев Володимир Андрійович (1867—1942) — російський історик, академік, славіст.

Роздольський Осип Іванович (1872—1945) — етнограф, філолог і перекладач. Дійсний член НТШ (з 1930 р.).

Мурко Матіаш (Murko Mathias) (1861—1952) — словацький етнограф, філолог-славіст, автор праць про епічну традицію слов'ян, професор слов'янської філології, південнослов'янських літератур у Празькому Карловому ун-ті, дійсний член НТШ.

Свенцицький Іларіон Семенович (1876—1956) — відомий український філолог, етнограф, фольклорист, музеєзнавець, громадсько-культурний діяч, доктор філологічних наук, дійсний член НТШ.

1. Азадовский М. Ленские причитания / М.К. Азадовский. — Чита, 1922.
2. Азадовский М. Неизвестный поэт-сибиряк (Е. Милькеев) / М.К. Азадовский. — Чита, 1922.
3. Азадовский М. Обзор библиографии Сибири / М.К. Азадовский. — Томск, 1920.
4. Азадовский М. Сказки Верхнеленского края. Т. 1. / М.К. Азадовский. — Иркутск, 1925.
5. Азадовский М.К. Из писем М.К. Азадовского (1912—1941). Публикация Л.В. Азадовской / М.К. Азадовский // Из истории русской фольклористики. — Л., 1978. — С. 199—273.
6. Азадовский М.К. История русской фольклористики: в 2 т. / М.К. Азадовский — М., 1958, 1963.
7. Азадовский М.К. Литература и фольклор: Очерки и этюды / М.К. Азадовский. — Л., 1938.
8. Азадовский М.К. Очерки истории и культуры в Сибири. Вып. 1 / М.К. Азадовский. — Иркутск, 1947.
9. Азадовский М.К. Русские сказки в Карелии / М.К. Азадовский. — Петрозаводск, 1947.
10. Азадовский М.К. Статьи о литературе и фольклоре / М.К. Азадовский. — М.; Л., 1960.
11. Библиография М.К. Азадовского 1913—1943 / сост. Н.С. Бер ; под общ. ред. проф. В.Д. Кудрявцева. — Иркутск, 1944.
12. Жирмунский В. М.К. Азадовский. Биографический очерк / В.М. Жирмунский // Азадовский М.К. История русской фольклористики. Т. 1. — М., 1958.
13. Залєська Р. Листування Климента Квітки і Філарета Колеси / Залєська Р.С., А.І. Іваницький // ЗНТШ. — Т. CCXXIII. Праці Секції етнографії та фольклористики. — Львів, 1992.
14. Ковал'-Фучило І.М. Український матеріал в рукописних архівах Москви (Відділ рукописів Російської державної бібліотеки і Російський державний архів літератури і мистецтва) / І.М. Ковал'-Фучило // Українская этничность в социокультурном пространстве России. — Уфа, 2011. — С. 35—38.
15. Ковал'-Фучило І.М. Український фольклор в рукописних архівах Москви (Відділ рукописів Російської державної бібліотеки і Російський державний архів літератури і мистецтва) / І.М. Ковал'-Фучило // Народна творчість українців у просторі і часі : матеріали міжнародної конференції. — Луцьк : Терен, 2010. — С. 61—70.

16. Марийские сказки. Т. I. Ронгинский район / записи, перевод и комментарии К.А. Четкарева ; под ред. и с предисл. М.К. Азадовского. — Л., 1941.
17. Электронный архив О.М. Фрейденберг // <http://freidenberg.ru>.

Iryna Koval-Fuchylo, Roxolana Zaleska

MARK AZADOVSKY'S LETTERS
TO FILARET KOLESSA

The paper has presented short introduction into a problem field of professional and personal contacts by Russian and Western Ukrainian scholars during the period just before and after Soviet-German War with publication of textual documents and commentaries.

Keywords: folklore studies, history of folklore, publication, correspondence.

Ірина Коваль-Фучило, Роксолана Залеска

ПІСЬМА МАРКА АЗАДОВСКОГО
ФІЛАРЕТУ КОЛЕССЕ

Статья представляет собой краткое введение в проблематику профессиональных и личных контактов русских и западно-украинских ученых в период накануне и сразу же после советско-германской войны; публикуются текстовые документы и комментарии.

Ключевые слова: фольклористика, история фольклора, публикация, корреспонденция